

УДК 378.147:7.012-051

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНОСТІ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Томашевський В.В., к. пед. н., доцент,
завідувач кафедри декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
Криворізький державний педагогічний університет

У статті виокремлено та конкретизовано критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як духовно-функціонального утворення, здатного до самоорганізації, з точки зору особистісного підходу до їх визначення. Серед них автор виділяє такі критерії: ціннісно-орієнтаційний, організаційно-діяльнісний та особистісно-регулятивний.

Ключові слова: сформованість естетичної культури майбутніх дизайнерів, ціннісно-орієнтаційний критерій, організаційно-діяльнісний критерій, особистісно-регулятивний критерій.

В статье выделены и конкретизированы критерии и показатели сформированности эстетической культуры будущих дизайнеров как духовно-функционального образования, способного к самоорганизации, с точки зрения личностного подхода к их определению. Среди них автор выделяет такие критерии: ценностно-ориентационный, организационно-деятельностный и личностно-регулятивный.

Ключевые слова: сформированность эстетической культуры будущих дизайнеров, ценностно-ориентационный критерий, организационно-деятельностный критерий, личностно-регулятивный критерий.

Tomashevskiy V.V. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMEDNESS OF FUTURE DESIGNERS' ESTHETIC CULTURE

The article is devoted to singling out and making concrete criteria and indicators of formedness of future designers' esthetic culture as mental and functional unit which is able to self organize, from the point of view of individual approach to its definition, especially value-and-orientation, organization-and-activity, personal-and-regulation criteria. Among them, the author distinguishes such as value-and-orientation, organization-and-activity, personal-and-regulation criteria.

Key words: formedness of future designers' esthetic culture, value-and-orientation, organization-and-activity, personal-and-regulation criteria.

Постановка проблеми. На сучасному етапі з інтенсивним розвитком інформаційного суспільства та широкого впровадження комп'ютерних технологій ще більш гостро постають питання розвитку особистості в умовах технократичного світу, а притаманні людині духовні та естетичні цінності не перестають бути актуальними і понині. У сучасному суспільстві є потреба бачити і відчувати користь від особистості, здатної швидко орієнтуватися в новітніх тенденціях, не втрачаючи при цьому здатності творчо осмислювати та змінювати навколишній світ за законами краси, гармонії, доцільності та природовідповідності. Такими, на нашу думку, фахівцями є майбутні дизайнери, які покликані бути на передових позиціях позитивного перетворення світу і на високому естетичному рівні доносити ці ідеали до кожного члена нашого суспільства.

Сучасна суспільна практика зацікавлена в тому, щоб існуючий стан духовного і, зокрема, естетичного розвитку людей був предметом належного вивчення, аналізу, спонукав до прийняття важливих рішень стосовно поширення серед молоді цінностей художньої культури, народного мистецтва,

сучасних форм художньо-образного відображення дійсності. Отже, формування естетичної культури майбутніх дизайнерів є тим питанням, яке має важливе культурологічне значення, яке спроможне сприяти подальшому розвитку художньо-естетичної культури українського суспільства, широкому залученню молоді до культуротворчої та естетичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчив, що різні аспекти формування естетичної культури особистості, а саме: роль естетичної освіти в сучасній освітньо-виховній практиці, важливість і необхідність залучення майбутніх дизайнерів до освітньо-виховного процесу в якості його суб'єктів, залежність вирішення важливих завдань освітньо-виховного змісту від якості та ефективності педагогічних дій та інші входять до кола зацікавлень багатьох сучасних вчених (В. Бутенко, М. Євтух, І. Зязюн, М. Каган, Л. Левчук, В. Луговий, С. Мельничук, Н. Миропольська, Н. Ничкало, М. Овсянніков, Г. Падалка, Л. Печко, Г. Шевченко та ін.).

Не вирішеними залишаються питання діагностики сформованості естетичної куль-

тури майбутніх дизайнерів, які на сьогодні ще не отримали належного теоретичного осмислення та висвітлення. Це спонукало нас до здійснення відповідної пошуково-аналітичної роботи з тим, щоб визначити окремі аспекти процесу діагностики сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів, а саме – її критерії та показники.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення теоретичного аналізу з виокремлення критеріїв та показників сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз процесу діагностики сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів засвідчив, що він неможливий без усвідомлення та визначення відповідальних рішень, що спонукають до отримання об'єктивних даних, які характеризують це духовно-функціональне утворення особистості, сучасний стан його розвитку в системі професійної освіти, а саме – аналіз наукових підходів до визначення критеріїв та показників сформованості естетичної культури особистості.

До наукових підходів щодо визначення критеріїв та показників сформованості естетичної культури особистості нами віднесено такі, як: теоретичний, діяльнісний та особистісний. Теоретичний підхід до визначення вказаної проблеми пов'язує сформованість естетичної культури особистості переважно з тим, що засвідчує її відповідність положенням, визнанням на рівні профільних наукових досягнень. Діяльнісний підхід дозволяє оцінити сформованість естетичної культури особистості з урахуванням того, наскільки вона може впливати на окремі види діяльності. Особистісний підхід до визначення критеріїв та показників сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів набуває важливого значення з огляду на те, що в нашому дослідженні виявлено спробу обґрунтувати критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як духовно-функціонального утворення, здатного до самоорганізації [4, с. 102].

Зазначимо, що необхідність прийняття рішення з цього питання зумовлено декількома чинниками, а саме:

1. Критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів мають важливе значення для діагностики цього процесу та підготовки висновків щодо стану сформованості духовно-функціонального утворення студентів-дизайнерів. Визначення цих критеріїв та показників створює можливість проведення аналітичної роботи, пов'язаної з оцінкою отриманих

даних, що характеризують естетичну культуру та її складові.

З урахуванням зазначеного, нами була актуалізована увага на тому, що для діагностики цього духовно-функціонального утворення необхідно визначити критерії та показники, які б дозволили системно дослідити це явище, охопивши при цьому основні його складові. Це означає, що під час визначення критеріїв та показників важливо урахувати розвиток таких складових, як естетична свідомість, естетична активність, а також естетична самоорганізація. У своїй сукупності діагностика цих складових дозволить отримати дані, на основі яких буде зроблено висновок про сформованість естетичної культури майбутніх дизайнерів.

2. Критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів мають важливе значення для обґрунтування перспективи цього духовно-функціонального утворення особистості, моделювання педагогічного процесу, покликаного забезпечити відповідні умови для набуття майбутніми фахівцями з дизайну необхідного досвіду самоорганізації естетичної культури.

3. Критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів не отримали ще належного висвітлення в науковій літературі та не визначені з урахуванням особистісного підходу, що передбачає здійснення відповідного теоретичного аналізу та прийняття рішення щодо доцільності використання у процесі діагностики обґрунтованих на теоретичному рівні критеріїв та показників сформованості духовно-функціонального утворення студентів-дизайнерів.

У процесі наукового пошуку важливо було теоретично обґрунтувати необхідність упровадження якісно нової системи критеріїв та показників сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. Позитивно оцінюючи попередні напрацювання вчених, ми мали можливість спиратися на результати їхнього наукового пошуку і з урахуванням напрацьованого нами теоретичного й експериментального досвіду визначити критерії та показники, які б відповідали сучасному сприйманню та осмисленню вказаного процесу.

За підсумками здійсненої теоретико-аналітичної та пошукової діяльності нами були визначені критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів. До них віднесено такі критерії, як: ціннісно-орієнтаційний, організаційно-діяльнісний та особистісно-регулятивний (рис. 1).

Ціннісно-орієнтаційний критерій. Виділення цього критерію зумовлено необхідністю визначення стану розвитку естетичної свідомості майбутніх дизайнерів. Зазначимо, що ця складова естетичної культури відіграє важливу роль. У ній акумулюються цінності, які особистість у своєму житті мала можливість сприймати, переживати, осмислювати тощо. Не всі сприйняті людиною явища, події, процеси залишаються в пам'яті. Частина з них в силу глибокого сприйняття та усвідомлення залишається в свідомості як пережитий досвід, яскраві почуття, глибокі думки, враження тощо. Залишаючись у свідомості людини, сприйняті духовні цінності утворюють у своїй сукупності інформаційно-ціннісний фонд особистості, який залучається до подальших зав'язків зі світом прекрасного.

Духовні цінності є основою розвитку естетичної свідомості людини. За своїм змістом вони мають певні відмінності і значення для розвитку естетичної свідомості й естетичної культури. У науковій літературі духовні цінності поділяються на декілька видів: соціальні, художні та естетичні. До *соціальних цінностей* відносяться події, явища, процеси, які мають місце в житті суспільства і окремої людини. Це такі цінності, як: економічні, моральні, політичні, правові, релігійні, наукові, громадянські, національні та ін. Перелік соціальних цінностей є достатньо широким і тому охоплює в собі різні за своїм змістом, характером, спрямованістю явища і процеси, які супроводжують розвиток суспільства та окремих його членів.

У структурі естетичної свідомості соціальні цінності займають певне місце і покликані відображати зміст подій, явищ, процесів, які відбуваються в суспільному, природному, предметному та мистецькому середовищі. Спосіб відображення соціальних цінностей пов'язаний з певними

повідомленнями, розповідями, показом, демонстрацією того, що відбувається в навколишньому середовищі. Маючи можливість сприймати соціальні повідомлення, факти, інформацію, особистість певним чином реагує на них, визначаючи своє ціннісне ставлення до них, даючи їм відповідну оцінку, висловлюючи певні судження, міркування, погляди тощо.

Для розвитку і функціонування естетичної свідомості людини соціальні цінності є важливими, але не можна перебільшувати їх значення і роль в естетичному освоєнні навколишньої дійсності та мистецтва. Це пов'язано з тим, що соціальні цінності у процесі освоєння світу прекрасного виконують переважно функцію інформаційного повідомлення про певні події і явища, не залучаючи особистість до сприймання та осмислення їх ціннісно-змістового навантаження, актуалізуючи при цьому лише їх формальні ознаки, зовнішні прояви тощо. В сучасному інформаційному просторі соціальні цінності домінують, завантажуючи свідомість людей різними фактами, повідомленнями тощо.

Різновидом духовних цінностей є *цінності художні*. До них відносять цінності музичні, літературні, образотворчі, архітектурні, цінності фото і кіномистецтва, театрального, хореографічного мистецтва та ін. Для розвитку естетичної свідомості важливе значення має освоєння особистістю художніх цінностей, залучення їх до інформаційно-ціннісного фонду.

Важливо зазначити, що художні цінності людини є результатом її сприймання творів мистецтва, глибокого співпереживання та осмислення їх змісту. В цьому процесі людина набуває досвід ціннісного ставлення до явищ і подій життя. Але це ставлення визначається, формується не за фактами і подіями, а на основі їх глибокого пере-

Рис. 1. Критерії сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів

живання. Для формування естетичної свідомості художні цінності відкривають більш широкі можливості, і тому їх залучення до процесу освоєння естетичного набуває важливого значення.

До різновидів духовних цінностей вчені відносять *цінності естетичні*. Це такі прояви навколишнього середовища, як: прояви прекрасного, піднесеного, трагічного, комічного, гармонійного, виразного, цілісного та ін. Для розвитку естетичної свідомості зазначені цінності мають важливе значення.

Сутність естетичних цінностей полягає в тому, що в них знаходиться відображення ставлення людини до навколишньої дійсності та мистецтва, з урахуванням того, як людині вдається діяти за законами краси, як вона розширює, збагачує своє світовідчуття, залучаючи до цього процесу найважливіші грані виразності, цілісності, гармонійності тощо.

Для розвитку естетичної свідомості людини є важливим пізнання естетичних цінностей та залучення їхнього інформаційно-ціннісного фонду. Це суттєво збагачує процес естетичного сприйняття дійсності і мистецтва, допомагає глибокому осмисленню проявів прекрасного в навколишньому середовищі.

Використання ціннісно-орієнтаційного критерію покликане сприяти визначенню ролі та місця різних видів духовних цінностей у розвитку естетичної свідомості майбутніх дизайнерів. До показників цього критерію нами віднесено такі, як:

- орієнтація майбутніх дизайнерів на соціальні цінності;
- орієнтація майбутніх дизайнерів на художні цінності;
- орієнтація майбутніх дизайнерів на естетичні цінності.

Організаційно-діяльнісний критерій. Виділення цього критерію зумовлено необхідністю визначення та оцінки стану розвитку естетичної активності майбутніх дизайнерів. Зазначимо, що естетична активність особистості є важливою складовою естетичної культури, яка певним чином розвивається. У майбутніх дизайнерів естетична активність набуває певних форм вираження, тісно пов'язана з естетичним спілкуванням, пізнанням та творчістю.

Естетична активність майбутніх дизайнерів є важливим чинником розвитку їх естетичної культури. Саме тому виникає необхідність урахування особливостей її впливу в процесі взаємодії особистості з явищами прекрасного в дійсності та мистецтві. У науковій літературі зазначається, що вияв естетичної активності особистості буває різним. Нами визнано такі прояви естетичної

культури дизайнерів: формальний, ситуативний та цільовий.

Формальний вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів характеризується тим, що вони взаємодіють з проявами прекрасного в дійсності та мистецтві без особистісної мотивації, під впливом сторонніх чинників. У цьому випадку естетична активність дизайнерів не відбувається ефективно, обмежується виконанням регламентованих дій, залишається поза системою встановлення плідного діалогу з естетичними проявами навколишнього середовища. Зовнішні форми вказаного процесу залишаються без належної підтримки внутрішнього стану людини, її почуттів, знань, участі у творчих пошуках тощо.

Естетична активність майбутніх дизайнерів може мати ситуативний вияв. Йдеться про розвиток естетичної активності, зумовлений змістовим наповненням певних видів діяльності, зокрема, таких, як комунікативна, пізнавальна, творча. У зазначеному процесі ефективність вияву естетичної активності збільшується, при цьому залучаються емоційні та інтелектуальні можливості майбутніх дизайнерів.

Важливим різновидом вияву естетичної активності майбутніх дизайнерів є цільовий вияв. Його особливість полягає в тому, що особистість може системно залучати зовнішні та внутрішні чинники впливу, враховувати формальний і змістовий аспекти своєї діяльності, спрямовувати свою естетичну активність на вирішення актуальних питань самоорганізації естетичної культури. За таких умов розвиток естетичної активності характеризується ефективністю, можливістю системного використання власного духовного потенціалу, емоційних, інтелектуальних та творчих сил.

Використання організаційно-діяльнісного критерію сприяє визначенню ролі та значення естетичної активності майбутніх дизайнерів. До показників цього критерію віднесено такі, як:

- формальний вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів;
- ситуативний вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів;
- цільовий вияв естетичної активності майбутніх дизайнерів.

Особистісно-регулятивний критерій. Виділення й аналіз цього критерію зумовлено необхідністю визначення стану розвитку механізму самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів. Важливо зазначити, що процес самоорганізації естетичної культури особистості певним чином детермінований і розвивається на основі дій означеного механізму. У майбутніх ди-

зайнерів механізм самоорганізації естетичної культури пов'язаний з такими способами, як: самовідчуття, самоусвідомлення та самоорганізація.

Самоорганізація естетичної культури є важливим чинником її розвитку. Це зумовлює необхідність її цілеспрямованого розвитку. Як зазначають вчені, самоорганізація означених систем має певні особливості і може відбуватися в різні способи. Нами визначено характерні ознаки самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів. До них віднесено спонтанний, функціональний та системний характер самоорганізації.

Спонтанний характер самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів засвідчує, що вказаний процес спирається переважно на емоційні механізми, можливості особистості щодо самовідчуття тощо.

Самоорганізація естетичної культури майбутніх дизайнерів може мати функціональний характер. У цьому механізмі домінують інтелектуальні сили і можливості особистості.

Системний характер самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів засвідчує, що механізм цього духовно-функціонального утворення пов'язаний із дослідженням визначеної мети і тому охоплює в собі емоційні, інтелектуальні та творчі можливості особистості.

Використання в процесі діагностики особистісно-регулятивного критерію сприяє визначенню характеру самоорганізації естетичної культури, залученню до механізму дії цього процесу найважливіших сил і можливостей особистості. До показників цього критерію нами віднесено такі:

- спонтанний характер самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів;
- функціональний характер самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів;

• системний характер самоорганізації естетичної культури майбутніх дизайнерів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, зважаючи на недостатню розробленість питання діагностики сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів, які на сьогодні ще не отримали належного теоретичного осмислення та висвітлення, нами було здійснено дослідження окремого аспекту цього процесу і з'ясовано критерії і показники сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів як духовно-функціонального утворення, здатного до самоорганізації, з точки зору особистісного підходу до їх визначення. Це дозволить нам у подальших наукових розвідках визначити рівні сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів та здійснити на основі експериментального дослідження цього процесу аналіз ефективності формування естетичної культури майбутніх дизайнерів. Окрім цього, отримані дані сприятимуть більш точному формулюванню концептуальних засад формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутенко В.Г. Культурологічні аспекти формування естетичної свідомості учнівської і студентської молоді / В.Г. Бутенко // Педагогічні науки. – Херсон : ХДУ, 2003. – Вип. 34. – С. 17–20.
2. Естетика: [навч. посібник] / [Колесніков М.П., Колеснікова О.В., Лозовий В.О. та ін.] ; за ред. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 208 с.
3. Зязюн І.А. Мистецтво у розвитку особистості : [монографія] / Іван Андрійович Зязюн. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
4. Томашевський В.В. Деякі аспекти сформованості естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах / В.В. Томашевський // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, ВЦ КДПУ; Айс Принт, 2016. – Вип. 3(49). – С. 99–109.